

ZRINSKO-FRANKOPANSKA UROTA U HRVATSKOM ROMANU

Hrvoje Lončarević

Hrvatsko slovo
hloncarevic@gmail.com

UDK: 94(497.5)*1664/671*
821.163.42-31
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 02/2016

Sažetak

Članak obrađuje temu zrinsko-frankopanske urote u trima romanima: Urota zrinsko-frankopanska Eugena Kumičića, Hrvatska nad ponorima Virgila Kurbela te Zlatna vuga Višnje Stahuljak. Autor članka kroz tri veće cjeline nastoji obraditi svaki roman i istaknuti njegove značajke, prije svega imajući na umu postojanost idejnog sloja. Svaki autor romana prepoznao je događaj zrinsko-frankopanske urote kao važan dio hrvatske povijesti, no svaki od njih pristupio je književnoj obradi toga povijesnog događaja na drukčiji način. Dok u Kumičića i Kurbela već naslov daje naslutiti što je osnovni motiv u glavnom fabularnom tijeku, kod Stahuljak urota je u tome drugotna. Njezin roman, izašao 1998., primjer je postmodernog romana, koji preferira upletanje povijesnih događaja u osobne i obiteljske priče. Autorica je u tom smislu pripovjedački naglasak usmjerila na ozračje u kojemu se odigrala ta povijesna drama promatrajući je kroz živote običnih ljudi, dok je u Kumičića i Kurbela riječ o romanesknoj rekonstrukciji povijesnog događaja, pri čemu je Kumičić više dokumentarist, dok je Kurbelov stil naglašeno novinarsko-reportažni.

Ključne riječi: Urota zrinsko-frankopanska, Kumičić, Kurbel, Stahuljak.

UVOD

U nacionalnoj povijesti imali su hrvatski pisci uvijek poticajnu podlogu za literarna ostvarenja. Često pozivajući na slobodu i junaštvo, književnost se napajala nadom i vjerom u oslobođenje i nastojala očuvati nacionalni duh i identitet – ukratko, biti svjetlo u

tamnijim vremenima hrvatske povijesti, češćim nažalost od onih svijetlih. Poglavitno je turska prijetnja i poziv na opstanak držala budnima pisce svih naraštaja - od zapisa popa Martinca, Jurja Šižgorića i Marka Marulića, čija je *Molitva suprotiva Turkom* sažetak svih književnih pobuda toga tematskog korpusa, koji se proteže sve do 20. st. - čija je zadaća bila poticati hrvatski narod na obranu životnog prostora i identiteta.

Književna tema o Zrinskim stara je gotovo kao i turska opasnost na području Hrvatske. Tako su, poglavito zbog sigetskoga boja i Nikole Šubića Zrinskoga 1566, a zatim tragične pogibije Petra Zrinskoga i Frana Krste Frankopana 1671., Zrinski uzdignuti na razinu ne samo nacionalnopovijesnoga, nego i književnoga kulta, s obiljem djela koja se odnose na te povijesne događaje.¹

Možemo reći da se na tu tematiku naslanjaju i teme vezane za Frankopane², a posebice je ističu drama Mirka Bogovića *Frankopan* (1852) te Milutin Cihlar Nehajev romanom *Vuci* (1928).³

Zanimanje za zrinsko-frankopanske teme poraslo je nakon govora Ante Starčevića u Saboru 26. lipnja 1861, a kada je Šime Ljubić u *Pregledu hrvatske poviesti* osvjetlio "Urotu" i kad je Franjo Rački objavio spise o njoj, književnici su dobili dovoljno građe i poticaja za stvaralaštvo.⁴

¹ Više o tome vidi: Milivoj Šrepel, *Sigetski junak u povijesti hrvatskoga pjesništva*, RAD JAZU, Zagreb, 1902., knj. 148, 6-81-173; Branko Krmpotić, Zrinski i Frankopan u hrvatskoj književnosti, *Hrvatska smotra* 5 (1937) 4, 197-205; Tomo Matić, *Urota P. Zrinskoga i F. K. Frankopana u prigodnim hrvatskim pjesmama njihova doba*, Građa za povijest književnosti hrvatske, JAZU, knjiga 28, Zagreb, 1962.; Rafo Bogišić, Zrinski i Frankopani u hrvatskoj književnosti, *Forum* 36 (1997) knj. 69, br. 1/2, 41-66; Miroslav Vaupotić, *Sigetski junak u novijoj hrvatskoj književnosti*, Tragom tradicije, Zagreb, 2002., 402-427; Davor Dukić, *Sultanova djeca. Predodžbe Turaka u hrvatskoj književnosti ranog novovjekovlja*, Zagreb, 2004.; Zrinka Blažević i Suzana Coha, Zrinski i Frankopani – strategije i modeli heroizacije u književnom diskursu, *Radovi zavoda za hrvatsku povijest* 40 (2008), 91-117; Stjepan Hranjec, *Zrinski i Frankopani kao književna tema. Politička kulturna i društvena djelatnost Zrinskih i Frankopana u Hrvatskoj*, Zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog u Čakovcu 6. i 7. listopada 2011.; Čakovec, 2011., 92-101.

² Obitelj Frankopan potječe s otoka Krka, gdje su vladali kao krčki knezovi. Dali su više banova. Kao gospodari hrvatskog područja između Kupe, Une, Zrmanje i mora ti su otočani s Krka dosegli vrhunac svoje moći u 15. stoljeću. Od toga stoljeća počinju se nazivati Frankopanima. Usp. Petar Strčić, Zrinsko – Frankopanska urota, *Fluminensia* 3 (1991) 1-2, 36.

³ Stjepan Hranjec, *Zrinski i Frankopani kao književna tema*, 101.

⁴ Stjepko Težak, *Roman o Hrvatskoj*; Eugen Kumičić, *Urota zrinsko frankopanska*, Zagreb, 1995., 553-554.

Ovaj rad nastao je u želji da se književni odjek Urote zrinsko-frankopanske, osobito kroz idejni sloj, promotri u trima romanima: *Urota zrinsko-frankopanska* Eugena Kumičića,⁵ *Hrvatska nad ponorima* Virgila Kurbela⁶ i *Zlatna vuga* Višnje Stahuljak.⁷

Prva dva romana pripadaju žanru klasičnog povijesnog romana,⁸ koji je u našoj književnosti, počevši od Šenoae, imao vrlo dinamičan razvoj. U tim romanima idejni je sloj u prvome planu. Nedjeljko Fabio, i sam pisac romana s povijesnom potkom, to je sažeo na sljedeći način:

“Temeljno je sljedeće: pitanje hrvatske državnosti jest kotač zamašnjak ne samo ustrojstva povijesnog romana u Hrvata, nego i same njegove pojavnosti. Uz manje (i razumljive) ograde smijemo, naime, slobodno kazati: povijesni se roman u nas Hrvata javlja baš onda, kad je na dnevnom redu hrvatske svaki-danšnice hrvatska državnost ili egzistencijalno dovedena u pitanje (pa joj stoga prijeti prestanak ustrojbe) ili pak zlonamjerno i

---

⁵ Eugen Kumičić (1850.-1904.) smatra se predvodnikom naturalizma u hrvatskoj književnosti. Veliku popularnost stekao je povijesnim romanima, a pisao je i drame te romane sa socijalnom tematikom. Svojim djelom je u mnogo čemu povezivao tradiciju s novim. Njegujući nacionalnu problematiku, stvaranjem dinamičnih fabula i služeći se romantičarskom crno-bijelom tehnikom sučeljanja likova, Kumičić nastavlja tradiciju Šenoainog razdoblja. Također, svojim romanima i pripovijetkama najavljuje stilske inovacije u hrvatskoj književnosti, do kojih će doći potkraj 19. stoljeća. Usp. Miroslav Šicel, *Hrvatska književnost*, Zagreb, 1982., 89–90.

⁶ Novinar i feljtonist, rođen u Osijeku 1920. Radi u novinstvu kao urednik za kulturu i znanost te kao kazališni recenzent i prevodilac. S područja domaće i strane povijesne tematike objavio je brojne feljtone, među ostalim i o opsadi Sigeta 1566. Umro je 2012. godine. Usp. Virgil Kurbel, *Hrvatska nad ponorima*. Matica Hrvatska, Zagreb, 1971., 327.

⁷ Višnja Stahuljak rođena je u Zagrebu 1926. Najpoznatija je po svojim knjigama za djecu, među kojima su *Kućica s crvenim šešišrom*, *Čarolija iza ugla* i *Čudesna šuma*. Često su u njezinim djelima prisutni autobiografski elementi. Umrla je 2011. Usp. *Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa*, Osijek, 2011., 96.

⁸ Ključno pitanje klasičnosti žanra je odnos između odnosa historije i fikcije, tj. kako se, koliko i zašto povijesne činjenice pretvaraju u umjetnički prozni tekst (fikciju) i pritom stapaju s nepovijesnim elementima (likovima, događajima). Prvim predstavnikom žanra smatra se škotski književnik Walter Scott (1771.-1832.), a njegov roman *Waverley* (1814.) smatra se prvim povijesnim romanom. Viktor Žmegač u *Povijesnoj poetici romana* za Scottov povijesni roman kaže sljedeće: “Supstanciju (...) čine sudbine fiktivnih likova, u koje je autor mogao po svojoj volji, držeći se samo okvirnih kulturnohistorijskih činjenica, projicirati svoje predodžbe o prošlosti i svoju interpretaciju društvenih kretanja. Stabilnost pripovjedne strukture temelji se osobito na piščevu zahtjevu da roman mora pokazati veze koje povijesna zbivanja uspostavljaju između autentičnih ličnosti, povijesnih ‘velikana’, i ‘neznanih junaka’ historije”; Zagreb, 2004., 134.

hotice izvrgnuta javnom ruglu i podsmijehu... Hrvatski povijesni roman (a ovdje je riječ samo o romanima koji zadiru u daleku prošlost hrvatskog naroda), bio je silan lakmus dotičnoga političkog i društvenog doba, te stoga u svom relativno kratkom žiću nije trošio snage ni uzalud ni uludo.”⁹

Zanimljivo je da se nakon Kumičića dugo čekalo na povratak zrinsko-frankopanske urote u književnost. Možda je razlog tome što se *Urota zrinsko-frankopanska* zadugo bila nametnula kao krajnji domet i svojevrsna paradigma, nakon koje je bilo teško “izumiti” nešto bolje o toj temi. Tek je roman Virgila Kurbela, prvotno tiskan u nastavcima, na određen način također iznjedrila politika jer je u izdanju Matice hrvatske tiskan 1971. I izdavač i godina simbolički mnogo govore.¹⁰

Posljednji roman o “Uroti”, *Zlatna vuga* Višnje Stahuljak,¹¹ nije, za razliku od prethodna dva romana, povijesni u klasičnom smislu riječi. Riječ je o postmodernističkoj koncepciji romana, sukladno kojoj pisac svoje djelo više ne temelji na teleološkoj koncepciji povijesti i na vjeri u smislenost povijesnih zbivanja, nego povijesni likovi i događaji bivaju osvjetljeni iz perspektive nekog fabularnog sloja koji je, povijesno gledano, sekundaran.¹² Stoga su u takvu romanu glavni nositelji ideje nepovijesni (fikcionalni) likovi ili, ako su stvarni, povijesno nisu važni. Tako nadahnuće za ovaj roman autorica nalazi u želji za isticanjem povijesti svoje obitelji, a čitatelj tragediju dvojice hrvatskih velikaša promatra kroz oči glavnog junaka Matijasa Bolta.

1. KUMIČIĆEVA UROTA ZRINSKO-FRANKOPANSKA

Neizbježno je, budući da je riječ o povijesnom romanu nastalom u vrijeme kada se taj žanr još snažno razvijao pod Šenoininim utjecajem, staviti Kumičićevu *Urotu* uz bok Šenoinu povijesnu romanu, to više što se Kumičić često slavi kao nastavljatelj Šenoina literarnog modela, djelomice s pravom jer je u osnovi preuzeo tada još vlada-

⁹ N. Fabio, Uvod u čitanje romana “Vuci” Milutina Cihlara Nehajeva, u: *Štavljenje štiva: eseji i sinteze*, Znanje, Zagreb, 1977., 273.

¹⁰ Z. Blažević – S. Coha, Zrinski i Frankopani – strategije i modeli heroizacije, 110.

¹¹ Roman je prvo izlazio u nastavcima od 1992. do 1996. u časopisu Forum, a prvo izdanje knjige izašlo je 1998.

¹² Usp. Cvjetko Milanja, Novopovijesni roman, u: *Hrvatski roman 1945. – 1990.*, Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1997., str. 104-105.

juće shvaćanje o izvornim zadaćama književnog stvaranja: da je književnost primarno u prosvjetno-odgojnoj funkciji. Strukom povjesničar, Kumičić je stoga na neki način bio pozvan nastaviti šenoinsku tradiciju kao pisac povijesnih romana.¹³ Među njima međutim ima razlika,¹⁴ a valja odmah istaknuti i osnovnu: Kumičić je svojem romanu dao konkretnu političku programsku pravašku zadaću, dok Šenoina tendencija ima značenje budnice nacionalnog duha bez stranačkih pretenzija.

Detaljnije stilske analize pokazuju međutim ne male odmake Kumičićeve ne samo od Šenoe nego i od onoga što smatramo značajkom klasičnog povijesnog romana. Kumičić je naime, u nastojanju da naglasak stavi na nacionalnu tragediju, zanemario neke sastavnice povijesnog romana: temeljne dramske sukobe nije izgradio na recipročnim povijesno uvjetovanim odnosima između pojedinaca i društvene sredine; njegovi junaci nisu uvjerljivo motivirani u svojim životnim okolnostima; nije uspio dočarati objektivnu povijesnu stvarnost koju čini javni i privatni život glavnih likova niti je uspio potpuno objasniti koji su povijesni društveni motivi uvjetovali mišljenje, postupke i osjećanja glavnih povijesnih junaka. Ukratko, Kumičić prijelomne preokrete u povijesti ne prikazuje kao preobrazbe u stvarnom životu naroda, nego mu je važan povijesni događaj kao činjenica, pri čemu velike povijesne ličnosti idealizira i uzdiže do mita. On u junacima ugrađuje i ujedinjuje sve elemente nacionalnog karaktera, tako da oni postaju nosioci i stvaraoci nacionalne povijesti, odnosno personifikacija državotvorne političke ideje njegova vremena, dakle pravaške ideje, nauštrb njihova doživljaja kao ličnosti okruženih životom stvarne epohe.¹⁵

To je u znatnoj mjeri odredilo i Kumičićev stilski postupak u odnosu na idejni sloj, što određuje karakterizaciju likova i kompoziciju romana. Može se lako primijetiti nagomilanost građe bez dovoljno motivskog selekcioniranja, a kroničarski postupci u fabuliranju

---

¹³ Usp. Krešimir Nemeć, *Povijest hrvatskog romana od početaka do kraja 19. stoljeća*, Zagreb, 1995., 183–185.

¹⁴ Za razliku od Šenoe, koji se bavi i dramama običnih, prosječnih ljudi i koji uvijek inzistira na punini pojedinačnih egzistencija i konkretnoj povijesnoj situaciji, Kumičić se bavi isključivo svijetom visokog plemstva, velikanima nacionalne povijesti i simbolima hrvatske opstojnosti. Iako ni Šenoa nije izbjegao moralnu i političku hiperbolizaciju i idealizaciju svojih junaka, za Kumičića su Petar Zrinski i Fran Krsto Frankopan gotovo mitske personifikacije nacionalne ideje. Usp. Krešimir Nemeć, *Povijest hrvatskog romana*, 194.

¹⁵ Usp. Miroslav Šicel, Kumičićeva Urota Zrinsko-Frankopanska, *Fluminensia* 3 (1991) 1-2, 54.

istaknuti su elementi strukture romana, pri čemu se koristio vrelima, prikazima i interpretacijama "Urote", kako bi s pomoću njih mogao argumentirati svoj cilj - interpretiranje povijesti u duhu pravaške ideje državne suverenosti.¹⁶ Drugim riječima, roman je tumač ideoloških pogleda. Samo po sebi to ne mora biti slabost, ali je loše u trenucima kada se osjeti da ideologija nadvlada umjetnost, da je ideolog jači od umjetnika.

To se na određen način osjeća i pri opisu likova jer Kumičić nerijetko isključuje iz opisa njihovi psihološku dimenziju i oni funkcioniraju manje-više kao izravni tumači ili protivnici ideje o samostalnosti Hrvatske, a ne subjekti s ljudskim individualnim osobinama. Kao nosioci pozitivnih ideja, oni su opisani posve općenito i bez detalja. Kod opisa glavnih junaka Kumičić je stvorio dojam o njihovoj idealnoj fizičkoj snazi, kod žena o njihovoj natprosječnoj ljepoti, kako bi bili što uvjerljiviji nositelji hrvatske nacionalne i političke misli. Tom cilju podvrgnuti su i u svojim dijaloškim nastupima. Petar Zrinski opisan je kao *"velikaš u modroj svilenoj dolami, visok rastom, golem i skladan, savršen lik junaka, ustane od stola, odloži pero, pa pođe u susret dragunu gipkim i gospodskim krokom. Duboke i crne oči umno i strogo sijevaju pod gustim obrvama, krasan brk resi mu muževno i crnomanjasto lice, na široka ramena pala mu valovita crna kosa, razdijeljena posred tjemena"*.¹⁷

Opis Frana Krste Frankopana sličan je: *"Na prvi se pogled vidjelo da je gospodskoga roda i koljena: vitki mu je stas odavao snagu, jedroću i gipkost, krok mu je bio gospodski, svaki kret odličan. Tamna smeđa kosa, razdijeljena posred tjemena, padala mu na ramena, lelujala se i sjajila. Šećući zamišljeno, pogladio bi punani brk koji mu je krasio lice glatko poput jantara, nešto tamne boje, nježno kao u mlade djevojke."*¹⁸

¹⁶ Sredinom XIX. stoljeća, odnosno nestankom turske opasnosti, hrvatska se politička, a tako i književna misao, pod pravaškim utjecajem ponovno više bavi pitanjem potpune hrvatske suverenosti i samostalnosti. Dapače, pravaši su protuturske teme, npr. Mažuranićev spjev *Smrt Smail-age Čengića*, izrugivali i rušili "mitove", primjerice mit o Nikoli Zrinskome Sigetskome, kojeg su proglasili austrijskim slugom. Bilo je to u funkciji njihove političke ideologije koja je bosansko-hercegovačke muslimane smatrala autentičnim Hrvatima islamske vjere, a protuturske teme, razumije se, imale su jaku notu vjerskog sukoba između katolika i muslimana. U duhu otpora Beču, tema "Urote" pokazala se najpogodnijom. Usp. Krešimir Nemeč, *Pravaštvo i hrvatska književnost*, <http://www.hrvatskiplus.org>

¹⁷ Eugen Kumičić, *Nav. dj.*, 13.

¹⁸ *Isto.*, 48.

Katarina Zrinska *“veličanstvena je rastom, kipna struka, crnih i velikih očiju, lica bijela, mila i spokojna. Crna joj je kosa, savita na tjemenu, sjaji pod tankom srebrnom mrežicom”*.¹⁹

Iznimka su sporedni junaci u pojedinim epizodama, kada se stvara osjećaj da je riječ o stvarnim i individualiziranim ličnostima. S tim u vezi, dramatiku i dinamiku ostvaruje Kumičić primarno u nepovijesnim epizodama, u kojima se mogao prepustiti mašti. Tada, kako bi se načinila svojevrsna stanka od političkih zbivanja, odnosno potaknula radnja i uzelo zamaha za daljnji tijek “političke fabule”, slijede scene otmica, potjera, spašavanja ugroženih u posljednji trenutak, spletke i sl. Uz te motive trivijalnog karaktera, primjetni su i sentimentalistički postupci i scene poput ljubavi između Frana Krste i Julije, Franje i Jelene te tužni i patetični rastanci.²⁰

Kumičićev imperativ prezentiranja ideje uočljiv je i u ljubavnim epizodama i uopće motivima intimnog života. U tim epizodama ljubav prema ženi povezuje s ljubavlju prema domovini, pri čemu ova druga uvijek nadvladava prvu. To Kumičićevo inzistiranje na domovinskoj problematici i u najintimnijim trenutcima nalazimo u primjeru kada Franjo Rakoczy izjavljuje ljubav Jeleni Zrinskoj: “Knez se radosno zagledao u njezine sjajne oči: ona je sva sijevala milotom, cijelim je njezinim bićem plila dražest i plemenština. – Jeleno, da znaš kako mi sladi tvoj glas! Neizmjerne mrzim naše tlačitelje, molim te, kaži mi što god o njima da ih jače zamrzim.”²¹

Za razliku od tih slabosti, Kumičić realistički postupak ostvaruje u potankim opisima interijera:

“U krasnoj dvorani, rasvijetljenoj velikom svjetiljkom, sve je bilo na kneževstvu: ormari od hrastovine, s divnim rezbarijama i ukladama, stolovi od orahovine i mramora, stolice od crnoga i svijetloga drva, prevučene žutom jakom kožom. Na jednoj stijeni nanizale su se slike u crnim okvirima, a tu se vide crveni kalpaci, kabanice otočene hermelinom, dolame sa zlatnim tokama, šarene ječermne, predivno izvezene. Na visokom nadstroplju razabiru se slike iz hrvatske prošlosti: konji se propinju, lome se koplja, viju se zastave, pa kacige, štitovi, žezla i krune. U jednom je kutu visok kamin, obložen mramornim pločama, urešen cvijećem od porculana, a na njemu su krasne bakrene posude.

---

¹⁹ Isto, 24.

²⁰ Usp. Miroslav Šicel, Kumičićeva Urota Zrinsko-Frankopanska, *Fluminensia* 3 (1991) 1-2, 54-55.

²¹ *Urota...*, 17.

Na stolovima i u ormarima sjaje se knjige, uvezane u žutu kožu i pozlaćene. Pred onim stolom gdje je pisao knez Petar, prostrta je pardusova koža.”²²

Uz opise interijera, Kumičić je vrsno opisao pejzaž, i tu se mogu pronaći visoki umjetnički dometi.

“Divotan bijaše zaljev, obasjan suncem: pred lukom zadahnula se morska glačina namilovidnijim zelenkastim sjajem; posred zaljev, oko kneževske lađe prelijevala se svijetlim plavilom, a iza lađe, dalje prema istoku, iskrila se grimizom, žarila se rastaljenim zlatom. Sve skupa kao da je najveličanstveniji sag, predivno zarubljen svijetlom srebrnom crtom gdje se more ljubi s krajem i veličanstveno rastegnuto na ukras prirodi, na utjehu i dragost ljudskoj duši. Podigne li se galeb s one glačine, pjena se oko nje ga zablista, krila mu prosipaju alem - kamenove, dok pravo poleti. Sunčana se svijetlost lamala u bistrom moru, bljeskala se uz obalu gdje su se lagano njihale ljubičaste i zelene morske trave, dok bi oko njih gmiznula šarena ribica. Plavi i vedri nebeski svod, šumovite i strme strane obale, prezidi vinograda na uzvođe, svako golo stablo, lađe i kuće, veliki kneževski grad, zjala na bedemima, i jedan stari drveni križ s osamljenim stijenama uz more, podalje od luke, sve je to odsijavalo u modroj dubini zaljeva, preokrenuto, nepomično, bajno...”²³

Ono što je međutim “slabost” tih opisa jest činjenica što su oni gotovo nefunkcionalni u odnosu na cijelu strukturu romana, nego su cjeline za sebe, kao predasi između epizoda. U tim opisima pisac se mogao “opustiti” i ostvariti realističke snažne i uvjerljive opise i ujedno najbolje stranice romana.²⁴

U romanu se može vidjeti nesklad između triju slojeva strukture romana: didaktičko-deklarativnog (političkog), umjetničkog i zabavljačko-trivijalnog. Osim toga, Kumičić je miješao razne stilske postupke, od pseudoromantičkih i sentimentalističkih do realističnih i naturalističkih. Pritom je povijesnu građu ostavio više ili manje u stanju sirovine pa se kretao između dviju krajnosti: gomilanja dokumentarne građe, s jedne strane, i potpunog odstupanja od nje i odlaska u maštu, s druge.²⁵

²² Isto, 15.

²³ Isto, 72-73.

²⁴ Usp. Miroslav Šicel, Povijesni romani Eugena Kumičića, *Croatica* 2 (1971), 196.

²⁵ Usp. Isto, 55.

2. HRVATSKA NAD PONORIMA VIRGILA KURBELA

Na ponovnu romanesknu obradu Zrinsko-frankopanska urota dugo je čekala²⁶ - do 1971., možda i iz razloga što se smatralo da je Kumičić idejno dosegno krajnji domet u toj temi.

Prvotno izdan u nastavcima, Kurbelov roman *Hrvatska nad ponorima* pojavio se također s političkim razlogom. Godina izdanja govori o simbolici koja se ne smije zanemariti. Naime godina "Hrvatskog proljeća" 1971. "pala" je o 300. obljetnici Zrinsko-frankopanske tragedije pa se o njoj tada moglo nešto slobodnije govoriti kao o činu s jasnim nacionalnim predznacima, što je bilo u funkciji tadašnje političke emancipacije Hrvatske u jugoslavenskom političkom kontekstu. Koliko je i u to vrijeme bilo teško objaviti takav roman, pokazuje i činjenica da se Kurbel nakon objave romana morao opravdavati pozivajući se na srpskog povjesničara Vasu Bogdanova, koji je "Urotu" opravdao ne samo kao pokušaj nacionalne nego i socijalne emancipacije naroda.²⁷

Može se međutim reći da je tendencija Kurbelova romana bliža Šenoinoj, nego Kumičićevoj. Naime, Kurbel u svom romanu ne ispovijeda određenu političku ideologiju. Njegov je cilj poznatom povijesnom temom – koja je u hrvatskom narodu baš te godine zbog jubileja intenzivno prisutna – implicirati na to da je Hrvatska i sada, u jugoslavenskom okruženju, izrabljena i ponižena.

Hrvatska nad ponorima opsegom je manji od Kumičićeva i Stahuljkina romana, no bavi se nešto dužim vremenom povijesti, točnije od početaka "Urote" na čelu s Nikolom Zrinskim do pogubljenja Petra Zrinskoga i Frana Krste Frankopana. Zanimljivo je da je Kurbel svoj roman najavio kao "povijesnu reportažu o uroti zrinsko-frankopanskoj", što je odgovaralo njegovu zvanju novinara i feljtonista. Stoga je prije početka romana dao životopise glavnih protagonista: Petra Zrinskog, Frana Krste Frankopana, Nikole Zrinskog i Katarine Zrinske te nabrojao ostale urotnike. U neku ruku, on se "prebacio" trista godina unazad i kao "angažirani promatrač" bilježio događaje kako bi ih "prenio" čitatelju svoga vremena, koristeći se povijesnim vrelima, prikazima i interpretacijama urote.

Roman započinje novinarski dinamično: razgovorom, tj. prepirkom između grofa Nikole Zrinskoga i grofa Montecuccolija, a već na

---

²⁶ Usp. Z. Blažević – S. Coha, Zrinski i Frankopani – strategije i modeli heroizacije, 110.

²⁷ Usp. *Isto*.

kraju prvog poglavlja čitatelj, koji poznaje povijesnu tematiku može primijetiti navještaj nevolja i pogibelji koje će se uskoro pojaviti:

– Straža! – vikne Montecuccoli, otvorivši vrata. Širokim korakom stao je krstariti prostorijom. Kroz otvorena vrata glasno je iz neposredne blizine, dopiralo halalikanje vozara koji su mrcvarili životinje, izvlačeći kola i topove iz kaljuža. Umjesto stražara, uđe Stjepan Paka. Vojskovođa ga dočeka pitanjem:

–Vi dobro govorite hrvatski?

Stjepan Paka se zbuni. Montecuccoli promrsi: – Strogo tajno. Krajnje važno, Paka.

–Slušam kneže...

–Bude li vam trebalo, iz skladišta ćete dobiti oružje i baruta. Moja naredba! Vježbajte se u gađanju cijele zime.

–Lov? – zapita Paka, odjednom ozaren.

–Lov. U Hrvatskoj.”²⁸

U ovom se kratkom ulomku može vidjeti nešto od novinarskog stila odnosno sposobnosti da se u nekoliko kratkih crta dinamično oslika atmosfera, najave budući događaji i jasno oslikaju osnovne crte karaktera jednog od likova. Ulomak čitatelju, ako poznaje tematiku, daje do znanja o skoroj tragičnoj sudbini Nikole Zrinskog.

Također, kod Kurbela se često javlja određena tajnovitost na počecima poglavlja u dijalozima likova. Često su to likovi čija se imena i identitet otkriju tek kod sredine poglavlja, čime se stvara određena napetost i želja za daljim čitanjem. Primjer toga je dijalog između Herbersteina i Wildensteina, gdje se njih dvojica svađaju o ovrsi nad imanjinama Zrinskih i Frankopana. Čitatelj na početku poglavlja ne poznaje identitet likova, a tek pri sredini poglavlja oni se imenuju titulama i razotkrivaju svoja imena.²⁹

Novinarski stil Kurbelov očituje se i u opisima glavnih junaka, koji su upravo kratko dokumentaristički: “...oči tog kabinetskog analitičara - stratega nastojale su odgonetnuti svaki trzaj ili sjenku na zagasitom licu Nikole Zrinskoga. Crnokosi hrvatski ban, preplanuo od sunca i vjetra, sjedio je postrance, nalakćen o rub velikog bubnja...”³⁰

Opis Petra Zrinskog nije ništa bogatiji:

“Odjednom ugleda crnokosog diva: stojeći u stremenima, ustremljivao je svoga bojnog konja među prestravljenе turbane. Teškim svojim mačem div je upravo pogodio mlada ratnika uz vrat,

²⁸ Virgil Kurbel. *Hrvatska nad ponorima*., Matica Hrvatska, Zagreb, 1971, 28-29.

²⁹ Usp. *Isto*, 221-226.

³⁰ *Isto*, 13.

*pa ga koso presjekao do prsne kosti. Bio je to Petar Zrinski, u punom ratničkom zamahu, krvav do lakta. Sada je kratku pušku iz ljevice ubacio u tobolac ispred sedla. Obim, klizavim rukama zgrabio je svoj mač i iščupao ga je iz tijela mladog jahača što mu se bilo presavinulo preko balčaka.*³¹

Na sličan je način, u kratkim crtama, opisan i Fran Krsto Frankopan: *“– Ne bi mogao ni da hoće! – odjekne od ulaza uzbuđen tenor plavokosa muškarca koji je banuo u dvoranu. Žurio se između krupnog pokušstva, zaboravivši zatvoriti vrata za sobom.*³²

Zanimljivo je da su detaljnije opisani antijunaci romana. To se može primijetiti u opisu generala Montecuccolija:

*“General Montecuccoli govorio je uslijed prehlade, prinoseći nosu i tankim svojim brčićima čipkasti okrajak svog šala što mu je širokim naborima prekrivao prsa, sve do ramena u sjajnome oklopu. Široki uvojci vrhovnog zapovjednika kovrčali su se cijelom svojom dužinom, prosipajući se pri svakom pokretu glave niz njegovu otmjenu opremu. Kraći čuperci zrakasto su mu se spuštali na čelo. Časkom bi im ususret poskočila nemirna desna obrva. Na zapovjednikovom su licu stražarile tamne talijanske oči. Prodorne, ali za tuđi pogled neprobodne. Za sve vrijeme novijeg ovog vojnog povlačenja iz ugarskog prostora, oči tog kabinet-skog analitičara - stratega nastojale su odgonetnuti svaki trzaj ili sjenku...”*³³

Opis Leopolda I. također je življi, u funkciji negativne karakterizacije:

*“Leopold I. (24) govorio je hrvatskom banu nesabrano, tarući svoje koljeno dlanom i oblizujući golemu svoju, uvijek mokru, donju usnu. Kao uvijek, nosio je potpunu crninu. (...) Nikola Zrinski sada je duguljasto i blijedo vladarevo lice vidi u profilu: preko debele, otromboljene donje usne, opet su vladareve riječi navirale u četiri jezika, popraćene obilnim pljuckanjem sline...”*³⁴

Zanimljivo je također primijetiti kako u Kurbelovu romanu Petar Zrinski i Fran Krsto Frankopan počinju slutiti da su saveznike tražili na krivim mjestima, shvaćaju da snaga ipak leži u hrvatskom narodu. To se očito vidi u odlomku:

---

³¹ Isto, 37-38.

³² Isto, 81.

³³ Isto, 13.

³⁴ Isto, 69.

- *Ima li ovdje među vama momaka za oružje? – priupita Frankopan.*
- *Ima, ali nema oružja. Tamo smo četovali na Turke. Moj sin ratuje za Zrinskoga.*
- *Biste li se borili za Zrinskoga kad biste dobili oružje? – zapita ban.*
- *Nema tko da nas povede...*
- *Kraj tolikih naših, mi saveznike tražimo na sve strane. Samo ne među narodom, – promrsi Frankopan. Zrinski ga nije čuo. Njegov je konj već grabio prema kraju sela.*³⁵

Kurbel, za razliku od Kumičića, mnogo manje dokumentira. Za razliku od Kumičićeva opisa – na latinskom, njemačkom i talijanskom objavljeni zapisnik o smaknućima (“Opširni im istiniti opis”) – Kurbel samo navodi da je Frankopan Zrinskoga oslovio njemački, kako se zahtijevalo. Također, kod Kurbela se ne nalazi uzajamno povjerenje između Petra Zrinskog i Frana Krste Frankopana kao u Kumičića. U romanu, izigran i manipuliran izvještajem o svjedočenjima od strane suca Hochera, Petar Zrinski ogorčen izjavljuje:

– *Onda, kada sam pisao u Tursku! U Budim! U sjevernu Ugarsku! – redom prospe slomljeni div teška priznanja, pogođen u najbolnije mjesto svoje osjećajnosti. U kobnom padu, napustivši dugo izgrađivani svoj sistem taktičke obrane, Zrinski osjeti mržnju prema Frankopanu. (...) Zrinskoga je neočekivana i silna mržnja na Frankopana naprosto ponijela: – Ja ne bih bio pisao ni u Ugarsku, da me nije upravo Frankopan upozorio da Mađari drže svoj skup u Banskoj Bistrici. On mi je pisao neka pobunim Mađare!*³⁶

Nakon što je Hoher izigrao Zrinskoga i natjerao ga na mržnju prema Frankopanu, ubrzo njegov iskaz čita Frankopanu, koji na to izjavljuje: – *Kako?! – plane Frankopan, utučen ovim iskazima Zrinskoga. – Ta sam je ovlastio da se dogovorim s plemićima, s kapetanima i sa svim rodoljubima iz Hrvatske i Slavonije.*³⁷ Dok kod Kumičića možemo vidjeti bezuvjetno povjerenje između dvojice velikaša, kod Kurbela to povjerenje biva narušeno. Drugim riječima on sugerira da dvojica junaka, unatoč junaštvu i domoljublju, nisu lišeni ljudskih slabosti.

³⁵ Isto, 188.

³⁶ Isto, 285 – 286.

³⁷ Isto, 287.

Razlika ima i u duljini pojedinih epizoda, što proizlazi iz razlika u shvaćanju o tome koji su zapravo ključni momenti povijesnog događaja. Tako, primjerice, Kurbel veće značenje daje ubojstvu Nikole Zrinskoga jer je to zapravo početak zrinsko-frankopanske tragedije. Isto tako detaljnije opisuje pljačku imanja Zrinskih i Frankopana, što je alegorijski motiv pljačke Hrvatske u tadašnjoj jugoslavenskoj državi, o čemu se tih godina mnogo govorilo (tzv. devizno pitanje i dr.), a dulje je opisan i sudski proces, koji je zapravo značio simboličnu osudu Hrvatske na smrt. Smaknuće pak dvojice velikaša istaknuto je manje nego kod Kumičića jer ono samo znači faktičan kraj već prije dokončane tragedije.

Kurbelov roman u kritici je i književnoj povijesti do sada podcijenjen, iako je riječ o kompozicijski vješto napisanu djelu, uvjerljive, premda donekle plošne psihologije likova, koji odiše brzinom i dinamičnošću radnje, koja čitatelja tjera čitati nadušak. Čitatelj na kraju knjige u poglavlju "Nesahranjivo" može pročitati razloge koji su potaknuli autora na pisanje ovoga djela, a to je, ukratko,

*"...najširoj publici predočiti uzroke događaja i ličnosti u velikoj uroti za oslobođenje Hrvatske u 17. stoljeću i pokazati (izvijestilačkim, reportažnim i romansiranim, dakle trojakim načinom) kolike se stvaralačke šanse u toj golemoj nacionalnoj i ljudskoj temi nude modernim medijima."*³⁸

3. ZLATNA VUGA VIŠNJE STAHULJAK

Zlatna vuga Višnje Stahuljak, za razliku od prethodna dva romana, nije povijesni roman u klasičnom smislu riječi - roman u kojemu su glavni likovi povijesne osobe, a fabula se gradi na nekom povijesnom događaju. Ni naslov romana nije "povijesni", premda to nije novost jer je već Šenoa svoj prvi povijesni roman *Zlatarovo zlato* naslovio sasvim "nepovijesno". Povijesnost ovoga romana izražena je prije svega vremenskim kontekstom. Radnja se odvija u 17. stoljeću, od 1669. do 1671. Također obilježju povijesnog romana pridonosi i upotreba pripovjedačkih pomagala poput oslonca na govor tradicije i legende: "*Sada ću ti pripovijedati pripovijest koju mi je u djetinjstvu pripovijedala majka, a onda ju je kao povijest mojega roda prije moje udaje ponovila.*"³⁹ Osim toga može se uočiti da roman ima značajke

---

³⁸ Virgil Kurbel, *Hrvatska nad ponorima*, 321.

³⁹ Ivan Bošković, Zrinsko-frankopanska tema Višnje Stahuljak, u: *Život i djelo (vanje) Višnje Stahuljak*, Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa, Osijek, 2011., 29.

i prosvjetno-političke didaktičnosti, koja je česta u povijesnim romanima, iako se izravno o temi "Urote" govori malokad, usredotočujući se na ljude koji su živjeli u blizini glavnih aktera urote.

Primarni fabularni sloj romana čini pozadina povijesnih događaja i praćenje likova povezanih s "Urotom", koji nisu povijesno provjerljivi junaci i nisu uvijek sudionici osnovnih povijesnih zbivanja. To je u klasičnom povijesnom romanu sekundarni sloj, dok u *Zlatnoj vugi* sekundarni postaje primarni jer je naglasak na praćenju života Matijasa Bolfa od njegove mladosti, boravka u službi Franje Krste Frankopana do kasnije ženidbe za Zlatu Vugu. Sudbina likova u tom primarnom fabularnom sloju ovog romana donosi ujedno i priču o velikim junacima povijesti, ali i o posljedicama koje su njihovi postupci ostavili na živote običnih ljudi.⁴⁰

Simboličnim naslovom *Stahuljak* je povezala biografsko i povijesno. Dok je kod Kumičića primarno pozivanje na povijesnu istinu sačuvanu u izvorima, a privatnost trenutaka sačuvana za "jake likove", kod *Stahuljak* je dakle drukčije. Ona, sukladno postmodernoj koncepciji, izokreće odnose privatnog i povijesnog u romanu i dovodi tzv. obične ljude i događaje u središte povijesnog interesa. U toj težnji jednako pravo na literarni život imaju i povijesne i anonimne osobe, a položaj fikcionalnog i činjeničnog je izjednačen.⁴¹

Urotnička tema u romanu *Zlatna vuga* provodni je motiv oko kojega se grade slojevitiji i kompleksniji sadržaji. Autorica podrazumijeva da čitatelj već poznaje temu (samim tim i Kumičićevu *Urotu*) i samo se kratko osvrće na događaje "Urote", što se vidi u epizodi kada se Matijas vraća kući na spaljena ognjišta:

*"Svi se iz Beča i Ugarske zanimaju za oduzeta imanja, bolje reći za ono što je do njih ostalo, jer srušeni i popaljeni gradovi, popljačkani dvorovi i selišta, ispražnjena skladišta, odvedena i uništena stoka, osiromašeni, razbojnički napadnuti kmetovi"*⁴².

Slično je i kada saznaje za sudbinu plemićkih obitelji:

"Znaš li da su grof Petar Zrinski i knez Fran Krsto Frankopan zatvoreni u Beču nakon što su se dobrovoljno predali? I Petrov sin Ivan je ondje zatočen. Gdje je grofica Katarina s malom Vero"

⁴⁰ Usp. Vedrana Živković, Motiv pustinjaka u romanu *Zlatna vuga* Višnje *Stahuljak*, u: *Život i djelo(vanje) Višnje Stahuljak*, Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa, Osijek, 2011., 99. Nav. dj., str. 99.

⁴¹ Usp. Sanja Franković, *Zlatna vuga* - naslov povijesnog romana i njegov provodni motiv, u: *Život i djelo(vanje) Višnje Stahuljak*, Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa, Osijek, 2011., 63.

⁴² Višnja *Stahuljak*. *Zlatna vuga*, Školska knjiga, Zagreb, 2003., 534.

nikom, ne zna se točno, samo se nagađa. Ali i one su zatvorene. Zatvoriše i Gavru Mijakića, osvetilo mu se ono njegovo prevjer- ničko oklijevanje."⁴³

Autorica je svjesno odustala od fikcionalizacije dokumentarnog povijesnog sadržaja, usmjerivši pozornost na posljedice "Urote" za "malog čovjeka". Izbor junaka romana iz socijalno nižeg sloja omogućio je posredovanje složenijeg pogleda na vrijeme i odnose u njemu, posebno kada je riječ o političkim događajima. Glavni lik Matijas ima funkciju središnje svijesti, koja okuplja sve slojeve romana, stoga se u njegovu životu prelamaju i refleksi društvenih događanja za njegovu sudbinu, kao i krupni povijesni događaji. Kroz Matijasov lik možemo vidjeti da su Zrinski i Frankopani doživljeni kao nositelji nacionalnog dostojanstva: "*Ja da napustim svoju zemlju, svoje zemlje?! Jeleno! Kćeri moja, prelijepa i mudra! Tko sam ja bez svoje zemlje? Izbjegli beskućnik, tuđi sluga! Moja zemlja, to sam ja! Ako imam izgubiti zemlju, neka radije odmah umrem!*"⁴⁴, a kroz opise njihove vanjštine također se naglašava njihova izuzetnost:

"Iza Matijasovih leđa, desetak metara od mjesta gdje je stajao s djevojkom, otvoriše se dvorska vrata i kroz njih izjaši na konju zelenku Jelena Zrinska Rakoczyjeva. Čizme s pozlaćenim ostrugama bljesnuše na suncu, uzde sun u žvalama konjskim bile srebrne, svilena sukrija padala je po čarapama i tananim hlačama pripijenim uz koljena i bokove, a raskopčani kratki, jahaći haljetak napola je prikrivao gustu čipku oko izreza na prsima i ispod vrata. Šešir ju je štittio od sunca, lagan, pleten, svilom ukrašen. Nije imala nakita osim naušnica što su se zeleno prelijevale. O pasu joj je svjetlucala kubura. Drugu je zaodjenula za sedlo. Matijasu se učini da joj kroz haljetak providi o boku nož nalik na kratki mač."⁴⁵

Također je važno primijetiti karaktere glavnih junaka. Oni nisu kao kod Kumičića likovi puni sigurnosti, nego su u dvojabama. To se vidi najbolje u epizodi u kojoj Bukovački govori Matijasu o situaciji u zemlji i o banu:

"– (...) Prokletstvo njegova golubinjeg srca, rekoh ti odavno kakvo mu je. Predugo sam bio daleko od njega pa ga pridobiše mlakone, lašci i ulizice. (...) Moj Matija, on će im otići u ralje, ja znam kakvi su nalozi izdani (...)! Spankau mu govori da gomila u Ptuju

---

⁴³ Isto, 542.

⁴⁴ Isto, 124.

⁴⁵ Isto, 136.

vojsku radi Turčina,... a Petar vjeruje, iako je pohlepni Spankau zadržao kočiju sa šest konja koju mu posla Katarina u ime muževu. (...) Prokletstvo, okasnio sam, sve su mi popalili, morao sam iz gorućih razvalina spasavati ženu i one nepodmitljive haramija koje idu sa mnom. (...) Svi kasnimo. Možda prokleta sudbina, možda prokleta neodlučnost.”⁴⁶

Banova nesigurnost vidljiva je i u epizodi gdje, rastrgan unutar sebe, razgovara s Katarinom:

“– Ženo, pokušao sam se osigurati. (...) Prokleta politika! Pa meni je samo do oslobođenja i sjedinjenja naših zemalja! (...) Nisam običan prevrtljivac, Katarina! (...) – Bog nam pomogao sada, Bog nam pomogao ako tebi nije prosvijetlio pamet.

Katarinin glas prijede u preneraženi šapat: – Znači, ti si sam poslao ljude da u Beču govore o svemu?

– Ženo, shvaćaš li ti mene, ženo moja?

– Ne – izreče teško Katarina - volim te i poštujem, ali znam tvoju naglost i nemirno srce.”⁴⁷

No ti junaci vide se kao jamstvo nacionalne sigurnosti i opstojnosti, što se vidi poruci koja nagovještava zabrinutost za narodnu sudbinu:

“Pomisli što bi se zbilo u Hrvatskoj da se neko zlo dogodi Zrinski-ma i Frankopanima. Poljuljala bi se ravnoteža i u odnosu prema Ugarskoj i u odnosu prema Austriji, baš zato što bi ona i u Hrvatskoj bila poljuljana. Kada kršćani opet jednom stanu pohjeđivati Turke, što od Boga dragoga svi u Hrvatskoj, moleći se, čekaju, našli bi se Hrvati bez Zrinskih i Frankopana u mnogo nepovoljnijem položaju. To protivnici Zrinskoga i Frankopana ili ne vide ili ne žele vidjeti. Treba te dvije stare porodice sačuvati radi općega hrvatskog probitka, a zbog interesa kršćana odvratiti ih od saveza s Turčinom, ako su na takvu namisao ipak došli nagovoreni od nekoga tko in dobro ne misli.”⁴⁸

Navedeni citati svjedoče o povijesno-političkom licu romana, no oni su fabularno samo jedan njegov sloj, uz sloj ljubavne priče i opise prirode, vjere, tradicije i običaja. Sve te dimenzije povezuje provodni motiv zlatne vuge, ptice selice i čuvarice ognjišta, koji je namijenjen Matijasovoj ženi Zlati. Odlaskom u Matijasov goranski kraj, ona će postati nositeljicom života rađajući dijete na spaljenom kućnom

⁴⁶ Isto, 360 - 361.

⁴⁷ Isto, 335.

⁴⁸ Isto, 313.

ognjištu. Rođenjem tog djeteta daje se jamstvo za nastavak odnosno prenošenje priče o hrvatskim mučenicima, a nadnevak rođenja djeteta podudaran je s nadnevkom smrti Petra Zrinskog i Franje Krste Frankopana. Time se priči daje mitski rasplet. Rođenjem djeteta želi se osigurati smisao postojanju likova, njihovoj smrti i nada u život i budućnost hrvatskoga naroda, čija će se slavna prošlost opet vratiti poput zlatne vuge.⁴⁹

ZAKLJUČAK

Kumičićeva *Urota* (1893.) već naslovom izražava povijesnu temu romana. Težnja je prije svega umjetnički ovjekovječiti žrtve nacionalnih junaka, a kao posljedica toga prisutan je povišen, katkad patetičan govor likova, s visokim stupnjem nacionalnog zanoša, čime pisac izriče vlastite političke ideje. Zabrinut za budućnost svoje domovine, Kumičić je želio prije svega postići politički efekt pa je umjetnička odnosno estetska funkcija donekle pala u drugi plan. Pokušavajući na povijesnoj bazi objasniti i riješiti aktualnu političku situaciju u Hrvatskoj, on je svojem romanu dao ulogu angažirane političke literature. To samo po sebi ne mora značiti slabiju umjetničku uvjerljivost. Izdašnom uporabom Kumičić upućuje na historiografsku vjerodostojnost. Očito je da je Kumičić gomilao povijesnu građu, da je nije dovoljno pripovjedački motivirao pa nema dovoljno kohezije između epizoda i poglavlja. Njegovi likovi govore uvijek povišenim i patetičnim tonom, jer su oni samo nosioci ideje, pa je zbog crno-bijele tehnike izostala psihološka karakterizacija junaka.⁵⁰ U želji da prenese poruku čitateljima, a da ta poruka dobije umjetničku formu, Kumičić je ostao na pola puta,⁵¹ ali time nije umanjena snaga političke poruke o važnosti ostvarenja nacionalne slobode i državne samostalnosti.

Slično je kod Kurbela, *Hrvatska nad ponorima* (1971.), naslov je koji sugerira stalnost hrvatskoga hoda po oštrim rubovima povišnosti, sugerira da je Hrvatska bila i još je na rubu ponora propasti i nestanka, ali, s druge strane, "još Hrvatska nij' propala". Naposljetku i napomena Kurbelova o tome da je knjigu napisao u povodu 300. obljetnice "Urote" odnosno pogibije Zrinskoga i Frankopana sugerira stalnu borbu za narodnu opstojnost u hrvatskim političkim neprikladnostima, koje se, u biti, nisu bile bitno promijenile u trista godina.

---

⁴⁹ Usp. Ivan Bošković, *Zrinsko-frankopanska tema* Višnje Stahuljak, 27.

⁵⁰ Usp. Miroslav Šicel, *Povijesni romani Eugena Kumičića*, 199.

⁵¹ Usp. Isto, 199-200.

Kurbel, kao i Kumičić, stavlja "Urotu" u prvi plan, prateći njezin tijekom i glavne junake do povijesnoga kraja. Njegov roman obiluje fabularnim dinamizmom, što čitatelja drži napetim i voljnim za daljnje čitanje. Premda je manjeg opsega od Kumičićeva i Stahuljkina romana, Kurbelov roman obuhvaća više događaja i godina pa je razumljivo da mnoge povijesne epizode i događaji nisu dovoljno literarno razrađeni. Potrebno je uočiti da je Kurbel svoj roman najavio kao "povijesnu reportažu", što upućuje na novinarski stil: u što kraćim crtama oslikati atmosferu, okarakterizirati likove i opisati događaj. On želi podsjetiti, poučiti i potaknuti Hrvate svoga vremena da prepoznaju odlučnost trenutka i da ne dopuste da se tragedija ponovi u drugim okolnostima. Iako se tragedija ipak uskoro ponovila, godina 1971., u kojoj se obilježavala 300. obljetnica "Urote", bila je dragocjeno iskustvo, kapital za budućnost.

S druge strane, naslov romana Višnje Stahuljak *Zlatna vuga* (1998.) ne upućuje precizno na povijesnu temu. Ona simboličnim naslovom želi objediniti sadržajne slojeve romana, povezujući kršćansku duhovnost, narodne običaje i predaje među Hrvatima s povijesno poznatim likovima, želeći naglasiti za povijest anonimne likove kao nositelje trajnih životnih vrednota. Takvim naslovljavanjem romana želi se dati na znanje da je poetičnost i simboličnost fikcije jednako vrijedna za povijesni roman kao i fabulacija dokumentarne povijesti te da povijest nisu gradili samo njezini poznati akteri, nego i obični ljudi. Stoga je za protagonista uzela mladog lovca Matijasa Bolfa. Izvedba je postmodernistička jer se objektivna povijesno-politička razina ugrađuje u obiteljsku fikcionalnu priču i time se autoritet umjetničke istine vrijednosno izjednačuje s povijesnom istinom.⁵² U sekundarnom se fabularnom tijeku Stahuljak bavi zrinško-frankopanskom urotom, a u primarnom prati sudbinu lovca. Koristeći se činjenicom da o sudbini plemićkih obitelji čitatelj dosta zna – sada je već 1998., kada je roman izašao, pa je to tema o kojoj se slobodno govori – u oblikovanju se najmanje koristila povijesnim činjenicama. Pripovjedački je naglasak usmjerila na ozračje u kojemu se odigrala ta povijesna drama, a manje na razloge koji su doveli do tragedije i na njezine okolnosti.

U konačnici, zlatna vuga, kao ptica koja se svake godine vjerno vraća, simbolizira vječne ljudske težnje, ali i povijest, koja se kao poprište ljudskih vrlina i krjeposti, strasti i grijeha, ponavlja, samo s novim protagonistima. Povijest je životni krug u kojemu se spajaju tragedija i nada, život i smrt, a njezini junaci zapravo nikada

⁵² Usp. Sanja Franković, *Zlatna vuga* - naslov povijesnog romana, 63-64.

ne umiru. Samim time ne umire ni ideja za koju se bore i za koju žive. U tome su, unatoč različitim obradama teme, sva tri romana podudarna.

THE ZRINSKI-FRANKOPAN PLOT IN CROATIAN NOVEL

Summary

The article deals with the Zrinski-Frankopan plot presented in three novels: *Urota zrinsko-frankopanska* (The Zrinski-Frankopan Plot) by Eugen Kumičić, *Hrvatska nad ponorima* (Croatia above Abysses) by Virgil Kurbel, and *Zlatna vuga* (Golden Oriole) by Višnja Stahuljak. In three major units the author of the article tries to elaborate each novel and point out its features, primarily having in mind the steadiness of conceptual layer. Each author of the novels recognized the case of Zrinski-Frankopan plot as an important part of Croatian history, though each of them approached the literary interpretation of that historical event in a different way. While in Kumičić and Kurbel the title itself suggests what the main motive in the course of the narrative is, in Stahuljak the plot is secondary. Her novel, published in 1998, is an example of a post-modern novel, which prefers interference of historical events in the personal and family stories. In this regard, the author focused her narrative emphasis on the atmosphere in which this historical drama took place, viewing it through the lives of ordinary people, while in Kumičić and Kurbel it is a novelistic reconstruction of a historical event, where Kumičić is mostly a documentarist, and Kurbel uses a markedly journalistic and reportage style.

Key words: *Zrinski-Frankopan plot, Kumičić, Kurbel, Stahuljak*